

ПОНЯТТЯ ПОРУШЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ, СВОБОД, ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК ПІДСТАВИ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ**THE CONCEPT OF VIOLATION OF SUBJECTIVE RIGHTS, FREEDOMS, LEGITIMATE INTERESTS AS A BASIS FOR AN APPEAL TO AN ADMINISTRATIVE COURT.**

Стаття присвячена визначенню поняття порушення суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів як підстави звернення до адміністративного суду з урахуванням його суб'єктивної складової – переконання особи у наявності такого порушення, визначення на цій основі напрямів вдосконалення чинного національного законодавства. Розкрито проблематику визначення поняття суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів як підстави звернення до адміністративного суду. Центральним елементом вказаного поняття визначено переконання особи у тому, що її права, свободи, законні інтереси порушено, а також формальне вираження такого переконання. Таке переконання складає основу звернення до адміністративного суду. Опрацьовано родові та дотичні наукові праці з таких напрямів, як: правова природа оскарження в адміністративному праві, поняття спору про право, підстави адміністративного позову, право на судовий захист у суб'єктивному розумінні у контексті перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами та деякі інші. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що порушення суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів може бути підставою для звернення до адміністративного суду за таких умов: усвідомлення дійсним або передбачуваним суб'єктом таких прав їх порушення, наявність у такого суб'єкта переконаності про порушення його прав; сфера виникнення таких прав зумовлена юрисдикцією адміністративних судів та складає сферу публічно-правових відносин. Обґрунтовано, що порушення суб'єктивних прав не завжди тягне звернення до адміністративного суду, навіть при наявності зазначених умов, оскільки особа може скористатись передбаченими законодавством способами досудового порядку врегулювання спору, зокрема – через звернення до адміністративного оскарження. Визначено перспективи подальшого розвитку законодавства є розвиток формальних вимог, а також рекомендацій щодо обґрунтування звернень до адміністративного суду (позовної заяви, апеляційної та касаційної скарги, заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами).

Ключові слова: суб'єктивне переконання, адміністративний суд, адміністративний позов, звернення до суду, суб'єктивне право, свобода, законний інтерес.

The article is devoted to the definition of the concept of violation of subjective rights, freedoms, legitimate interests as a basis for an appeal to an administrative court, taking into account its subjective component - the person's belief in the presence of such a violation, and the determination on this basis of directions for improving the current national legislation. The issues of defining the concept of subjective rights, freedoms, legitimate interests as a basis for an appeal to an administrative court are revealed. The central element of the specified concept is the person's belief that his rights, freedoms, legitimate interests have been violated, as well as the formal expression of such a belief. Such a belief forms the basis for an appeal to an administrative court. Generic and related

scientific works in such areas as: the legal nature of the appeal in administrative law, the concept of a dispute about the right, the grounds for an administrative claim, the right to judicial protection in the subjective sense in the context of reviewing court decisions based on newly discovered circumstances, and some others have been processed. Based on the research conducted, it was concluded that the violation of subjective rights, freedoms, and legitimate interests may be grounds for applying to an administrative court under the following conditions: awareness by the actual or potential subject of such rights of their violation, the presence of such a subject's conviction of a violation of his rights; the scope of the emergence of such rights is determined by the jurisdiction of administrative courts and constitutes the sphere of public law relations. It is substantiated that the violation of subjective rights does not always entail an appeal to an administrative court, even if the specified conditions are present, since a person can use the methods of pre-trial dispute resolution provided for by law, in particular, by applying to an administrative appeal. The prospects for further development of the legislation are identified as the development of formal requirements, as well as recommendations for substantiating appeals to the administrative court (claim, appeal and cassation complaint, application for review of court decisions based on newly discovered and exceptional circumstances).

Key words: conviction, administrative court, administrative claim, appeal to the court, subjective right, freedom, legitimate interest.

Вступ. Проблематика визначення поняття суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів як підстави звернення до адміністративного суду вже доволі тривалий час є актуальною як у теоретичній, так і у практичній площині. Центральним елементом постає переконання особи у тому, що її права, свободи, законні інтереси порушено, а також формальне вираження такого переконання. Зазначені поняття недостатньо розкриті навіть у навчальній літературі [1, с. 464-466; 2, с. 836-837], хоча складають основу звернення до адміністративного суду. У практичній площині наслідками цього постають суб'єктивні та ситуативні висновки адміністративного суду про необґрунтованість позову чи апеляційної скарги та відмову у відкритті провадження на цій підставі [3; 4].

Постановка завдання. Визначити поняття порушення суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів як підстави звернення до адміністративного суду з урахуванням його суб'єктивної складової – переконання особи у наявності такого порушення, визначення на цій основі напрямів вдосконалення чинного національного законодавства.

Огляд наукових досліджень. Проблематиці звернення до адміністративного суду приділяла увага значна кількість науковців. Водночас, варто вказати на опрацювання формальних складових такого звернення та дотичних питань: правової природи оскарження в адміністративному праві, поняття спору про право (Д.В. Лученко, 2017 р.) [5, с. 363–365]; підстави адміністративного позову (М.І. Поворознюк, 2019 р.) [6, с. 213]; право на судовий захист у суб'єктивному розумінні у контексті перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, (Коровченко С.В., 2025 р.) [7, с. 188] та деякі інші.

Результати дослідження. До ознак судової влади належить зокрема її призначення: вирішення правових конфліктів. Такі конфлікти виникають між носіями суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів, обов'язків з приводу їх порушення [8, с. 35]. Така позиція актуальна й сьогодні. Дістало поширення поняття «юридичний конфлікт» як специфічний стан двостороннього зв'язку між певними суб'єктами, який ґрунтується на існуванні між ними правових суперечностей, які виявляються у порушенні чи перешкоджанні у реалізації ними своїх інтересів. До сутнісних ознак юридичного конфлікту відносять зокрема, його суб'єктивно-об'єктивний характер, де суб'єктивною складовою виступає поведінка сторін, а об'єктивною – наявність соціальної суперечності між ними. Юридичний конфлікт також визначають як протидіяльність суб'єктів права у зв'язку із тлумаченням, застосуванням чи порушенням норм права [9, с. 912-913].

Виходячи з загально лексичного розуміння конфлікту як зіткнення протилежних думок, інтересів, поглядів [10, с. 570], можна із впевненістю стверджувати, що не може існувати конфлікту, в тому числі й юридичного без наявності певної позиції, переконання, що відстоюється стороною конфлікту. Таке розуміння знайшло свій вияв і в актуальній судовій практиці, зокрема практиці Касаційного адміністративного суду Верховного Суду [11]. Встановлення факту наявності чи відсутності порушення суб'єктивних прав має важливе практичне значення, зокрема впливає на обчислення строків звернення до адміністративного суду із позовом (ст. 122 Кодексу

адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (далі – КАС України) [12]. Так, у разі, якщо судом не з'ясовано питання чи були порушені права позивача, то неможливо застосовувати положення щодо пропуску строків звернення до адміністративного суду, зокрема залишити позов без руху чи повернути позовну заяву (ч.ч. 1, 2 ст. 123 КАС України) [13]. Проведений аналіз надає підстави попередньо визначити порушення суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів як підставу для звернення до адміністративного суду. Таке порушення необхідно визначати з позиції суб'єктивної переконаності суб'єкта звернення про порушення, невизнання або оспорювання його суб'єктивних прав у конкретних адміністративних правовідносинах. Такий висновок підтверджується й доктриною адміністративного судочинства, за якої факт порушення суб'єктивних прав визначає сам суб'єкт звернення до адміністративного суду за власним переконанням [2, с. 278].

До засад адміністративного судочинства відноситься принцип змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування обставин справи, що характеризується поєднанням таких положень, як: однаковість можливостей сторін звертатись до суду, розпоряджатись своїми правами щодо предмета спору, а адміністративний суд, зі свого боку, може вийти за межі позовних вимог виключно у разі необхідності забезпечення ефективного захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів у публічних правовідносинах від порушень з боку суб'єкта владних повноважень. Тому є логічним, що адміністративний позов постає єдиним засобом порушення справи у адміністративному суді [2, с. 165–166, 849]. Отже, поняття порушення суб'єктивних прав, яке є предметом цього дослідження необхідно віднести до центральних понять сучасного адміністративного процесу.

Не можна не погодитись із позицією представників філософії права про необхідність існування, в ідеалі, синергії нормативного та наукового розвитку законодавства у сфері забезпечення прав та свобод людини, небажаність ситуації, за якої один з цих напрямів суттєво випереджає чи відстає від іншого [14, с. 11]. Водночас, зазначене положення складно реалізувати на практиці. Так, науковці відзначають проблеми здійснення адміністративного судочинства, які мають комплексний характер: доступність адміністративного судочинства, розмежування юрисдикції адміністративних судів та юрисдикції загальних та господарських судів. Стосовно доступності вказується про: необхідність оптимізації здійснення адміністративними судами дискреційних повноважень, відсутність закріплення у КАС України відповідальності суб'єктів владних повноважень у разі встановлення адміністративним судом протиправності його рішення, дії чи бездіяльності. Стосовно розмежування юрисдикції вказується про: відсутність чітких критеріїв такого врегулювання; необхідність розвитку процедур врегулювання спору за участю судді; проблемний характер здійснення контролю за виконанням судових рішень. Крім того, вказується про такі перспективні напрямки розвитку адміністративного судочинства, як: розвиток професійної медіації у взаємозв'язку із адміністративним судочинством; розвиток інституту судових витрат, в тому числі судового збору; проблеми відшкодування моральної шкоди у порядку адміністративного судочинства [15, с. 122, 125].

Така позиція значною мірою продовжує залишатись актуальною, про що свідчать матеріали судової практики, в яких висвітлюються проблемні питання здійснення адміністративного судочинства, в тому числі й вирішення питань порушення провадження в адміністративній справі. Так, у Дайджесті судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних із війною приділяється увага питанням, що мають безпосереднє значення для реалізації права звернення до суду: поновлення процесуальних строків, зупинення провадження у справі [16, с. 111-117]. У огляді судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо захисту прав інвесторів у податкових спорах окрему увагу отримали питання права на судове оскарження рішення контрольного органу щодо результатів розгляду повторної скарги (констатовано неможливість оскарження такого рішення в адміністративному порядку, але можливість оскарження в судовому), а також права на судове оскарження бездіяльності контролюючого органу (констатовано наявність права на судове оскарження з огляду на не вчинення відповідачем дій, передбачених законом) [16, с. 7, 8]. Таким чином, попри наявність значної кількості ґрунтовних наукових напрацювань з питань як сутності адміністративного судочинства взагалі, так і права на звернення до адміністративного суду зокрема, наявна значна кількість проблем у правозастосуванні, що пов'язані як із специфікою правовідносин у певній сфері, так і з недоліками загальних норм законодавства про адміністративне судочинство, що визначають право на звернення до адміністративного суду.

Вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації права на звернення до адміністративного суду має ґрунтуватись, в тому числі, на підходах Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо тлумачення права на ефективний засіб правового захисту (ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.), а саме, що носієм обов'язку щодо забезпечення ефективного захисту порушених прав є саме держава [17, § 6]. Вказане свідчить про актуальність розвитку інститутів адміністративного судочинства у напрямі забезпечення права на звернення до адміністративного суду.

Визначення судової влади як окремої гілки державної влади слідує з положення, викладеного у ч. 1 ст. 124 Конституції України, відповідно до якого суди визначені виключним суб'єктом здійснення правосуддя. Вказане зумовлює інституційну специфіку організації адміністративного судочинства як єдиної форми здійснення правосуддя у адміністративних справах. Предметною специфікою адміністративного судочинства є здійснення його виключно у публічно-правових відносинах. У зв'язку із цим не можна не погодитись із твердженнями про притаманність адміністративному судочинству певних спільних рис правоохоронною діяльністю, оскільки однією із сторін у адміністративно-правовому конфлікті завжди буде орган державної влади. Водночас, варто погодитись із висловлюваними у юридичній літературі позиціями про актуальність для адміністративного судочинства певних положень, які мають значення для усіх галузей процесуального права, зокрема про юридичну визначеність, що передбачає можливість не тільки здійснювати свої права та виконувати обов'язки, але й передбачати наслідки своєї поведінки, зокрема наслідки невиконання обов'язків [14, с. 13]. Тому характеристика порушення права як підстави для звернення до адміністративного суду має надаватись не тільки з урахуванням специфіки адміністративного судочинства, але й виходячи з того, що воно являє собою лише один з передбачених законодавством видів судочинства, поряд із цивільним та господарським.

Визначення сфери прав, порушення яких може стати підставою для звернення до адміністративного суду щодо їх захисту, безпосередньо пов'язане із визначенням критеріїв юрисдикції адміністративних судів. Такі критерії у загальних рисах визначені у положеннях щодо предметної юрисдикції адміністративних судів (ст. 19 КАС України). Крім того, важливим є понятійно-функціональний аспект адміністративної юрисдикції, який слідує з визначення адміністративної справи (п. 1 ч. 1 ст. 4 КАС України) [2, с. 324].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 4 КАС України, ключовою складовою у понятті адміністративної справи є визначення публічно-правового спору, передання якого на вирішення адміністративного суду й зумовлює виникнення адміністративної справи. Водночас, не усі справи, що виникають з публічно-правових відносин, можуть підпадати під юрисдикцію адміністративного суду, а тільки ті, які визначені у ст. 19 КАС України. Усі інші справи підлягають розгляду загальними судами у порядку цивільного судочинства (ч. 1 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (далі - ЦПК України) [18]). Зазначене дозволяє сприймати поняття «справа адміністративної юрисдикції» як родово по відношенню до положень, закріплених у ст. 19 КАС України. Подібним шляхом йде й судова практика, розрізняючи загальні критерії адміністративної юрисдикції (предмет спору, суб'єктний склад правовідносин, характер спірних правовідносин у сукупності) та спеціальні вказівки у законодавстві, зокрема у ст. 19 КАС України, на конкретні категорії справ, що розглядаються у порядку адміністративного судочинства [1, с. 292; 19]. Подібну точку зору відстоює й Я.Я. Сідей, виділяючи широке поняття «адміністративна справа», що має потрібний зміст: адміністративні справи, які виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (розглядаються господарськими судами); адміністративні справи за участю громадян (розглядаються загальними судами); та власне адміністративні справи, що розглядаються адміністративними судами [20].

Порушення суб'єктивних, прав, свобод, законних інтересів не завжди спричиняє звернення до адміністративного суду щодо їх захисту. Так, відповідно до ч. 1 ст. 78 Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX [21] особа, яка вважає, що її права порушені або зазнали негативного впливу від адміністративного акту чи процедурного акту (бездіяльності) адміністративного органу, має право адміністративного оскарження. Суб'єктом розгляду адміністративної скарги визначено адміністративний орган, який займає вищий рівень порівняно із органом, який прийняв оскаржуване рішення (допустив оскаржувану бездіяльність) (ст. 79 вказаного Закону). За результатами розгляду скарги суб'єкт її розгляду може скасувати оскаржуваний акт (бездіяльність) повністю чи частково та самостійно прийняти необхідний адміністративний акт, або зобов'язати повторно розглянути справи, видати новий адміністративний акт (ст. 85 вказаного Закону).

Відповідно до ст. 17 КАС України, сторони мають вживати заходів досудового врегулювання спору у разі, якщо вжиття таких заходів є обов'язковим відповідно до закону. В інших випадках такі заходи сторони вживають за взаємною домовленістю. Таким чином, альтернативною звернення до адміністративного суду постає адміністративне оскарження. Адміністративне оскарження розглядається у юридичній літературі як дієвий інструмент захисту суб'єктивних прав, законних інтересів у відносинах з суб'єктами публічної влади на реалізацію положень статті 3 Конституції України, відповідно до якої забезпечення прав і свобод людини є одним з напрямів діяльності держави. У системі інститутів демократії оскарження займає важливе місце, оскільки забезпечує застосування юридичної відповідальності до суб'єктів публічної влади, на відміну від виборчого процесу, де відповідальність є передусім, політичною [5]. Можна виділити наступні відмітні риси адміністративного оскарження порівняно із судовою формою захисту. По-перше, жодним нормативно-правовим актом не закріплено випадків, у яких існував би обов'язок застосовувати адміністративне оскарження до звернення до адміністративного суду. По-друге, на відміну від адміністративного оскарження, адміністративний суд не задовольняє публічне право, за реалізацією якого особа звернулася до адміністративного органу, оскільки він лише вирішує спір про право [1, с. 105, 106].

Відмінності судового та адміністративного оскарження зумовлені також відмінностями судової та адміністративної процедур у цілому. Так, Л.В. Діденко, досліджуючи питання співвідношення позасудових та судових способів захисту цивільних прав наводить переваги та недоліки зазначених способів. Так, перевагами судового способу захисту вказуються: обов'язковість рішень суду; поширення судового захисту на необмежене коло осіб; компетенція суб'єкта застосування судового захисту (суду) має спеціальний характер, оскільки розгляд справ є основним завданням суду; детальність та чіткість процедури судового розгляду; високий рівень кваліфікації суддів. Недоліками судового способу захисту визначаються: тривалість та вартість судового процесу; імовірність прийняття судом рішення, яке не задовольнить сторону. За результатами дослідження вчена робить обґрунтований висновок, що обрання судового чи позасудового способу захисту залежить від характеру конфлікту та його стадії [22, с. 47-48]. Попри висловлення такої позиції у сфері цивільного процесуального права, вона є актуальною і щодо адміністративного судочинства. Таким чином, переконання щодо порушення суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу може бути підставою для застосування судового чи позасудового способу його захисту.

Відмітною рисою справи адміністративної юрисдикції є її відносний характер, оскільки переважна більшість її ознак не має точного визначення. Так, у переважній більшості випадків спірні правовідносини регламентуються виключно публічно-правовими нормами, водночас в окремих категоріях адміністративних справ застосовуються й норми приватного права, наприклад норми цивільного законодавства. Така ознака, як спрямованість спірних правовідносин на реалізацію завдань діяльності суб'єктів публічної влади теж не охоплює повністю зазначені справи, оскільки значна кількість справ пов'язана передусім із забезпеченням можливості реалізації суб'єктивних прав, а не із забезпеченням діяльності суб'єктів публічної влади.

Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 19 КАС України, до предметної юрисдикції адміністративного суду належать зокрема, справи щодо оскарження актів (бездіяльності) державного замовника у спірних правовідносинах, передбачених Законом України «Про оборонні закупівлі» від 17.07.2020 р. № 808-IX. Відповідно до ч. 1 ст. 2 зазначеного Закону, він поширюється щодо: закупівель послуг і товарів оборонного призначення, інших товарів і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони і безпеки, якщо їх вартість перевищує двісті тисяч гривень; закупівель робіт оборонного призначення та робіт для гарантованого забезпечення потреб оборони і безпеки, якщо вартість таких робіт перевищує півтора мільйони гривень; закупівель товарів і послуг оборонного призначення, якщо такі закупівлі містять інформацію, що становить державну таємницю; закритих закупівель вказаних товарів та послуг. Вказані закупівлі здійснюються з урахуванням положень Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII [23]. Водночас, фактично вказані закупівлі є окремим видом договорів купівлі-продажу, які здійснюються відповідно до положень Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [24].

Іншою перспективною для дослідження сферою предметної адміністративної юрисдикції є публічно-правові спори із суб'єктами, які з одного боку наділені публічно-владними управлінськими функціями (п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС України), а з іншого – відповідні спори не передбачені у ч. 1 ст. 19 КАС України. Прикладом таких справ є спори щодо бездіяльності прокуратури, зокрема невинесення постанови про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями

органів прокуратури відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР [25]. Відповідно до ст. 2 зазначеного Закону, право на зазначене відшкодування шкоди виникає у чітко визначених випадках: постановлення виправдовувального вироку суду; встановлена незаконність повідомлення про підозру; встановлена незаконність проведення оперативно-розшукових дій та деякі інші випадки. Їх системний аналіз свідчить, що ключовою ознакою є не те, чи є особа учасником конкретного провадження, а незаконність відповідних дій органів влади, зокрема прокуратури. Зазначене ускладнює правову характеристику правовідносин, що виникають між особою, яка претендує на таке відшкодування шкоди та прокуратурою, хоча безумовним є висновок, що однією із сторін у таких правовідносинах виступає суб'єкт, наділений публічно-владними функціями (прокуратура). За актуальною судовою практикою такі спори вирішуються адміністративними судами у порядку адміністративного судочинства [26; 27]. Такий підхід не викликає заперечень, водночас варто звернути увагу на характер функцій владного суб'єкта у таких справах.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII [28], на прокуратуру покладаються такі специфічні функції, як: підтримання державного обвинувачення у суді; представництво інтересів у визначених законом випадках; нагляд за законністю діяльності суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання, досудового слідства та деякі інші. Прокуратура відноситься до особливої групи органів державної влади – правоохоронні органи, що здійснюють правоохоронну функцію держави. У системі правоохоронних органів прокуратура належить до групи контрольно-наглядових органів та органів з правового забезпечення, поряд із такими органами, як органи юстиції та уповноважений Верховної Ради України з прав людини [29, с. 662-663]. Таким чином, адміністративною юрисдикцією охоплюються спори з владними суб'єктами, функції яких є не тільки управлінськими, але й правоохоронними.

Відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 19 КАС України, юрисдикція адміністративних судів не поширюється на окремі категорії справ, які мають виражений публічно-правовий характер. Серед них варто відмітити наступні: які належать до юрисдикції Конституційного Суду України (ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII [30]; про накладення адміністративних стягнень (крім випадків, визначених КАС України); справ, які виникають з відносин внутрішньої діяльності громадської організації відповідно до її статуту, або справ, які віднесені до виключної внутрішньої компетенції громадської організації відповідно до її статуту, крім визначених КАС України випадків. Таким чином, порушення прав у зазначених відносинах не може бути підставою для звернення до адміністративного суду.

Висновки. Проведене дослідження надає підстави для висновку, що порушення суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів може бути підставою для звернення до адміністративного суду за таких умов: усвідомлення дійсним або передбачуваним суб'єктом таких прав їх порушення, наявність у такого суб'єкта переконаності про порушення його прав; сфера виникнення таких прав зумовлена юрисдикцією адміністративних судів та складає сферу публічно-правових відносин, за винятками, визначеними у ст. 19 КАС України (в окремих випадках публічно-правовий характер спірних правовідносин не означає можливість вирішення спору адміністративним судом, а у деяких категоріях справ спірні права можуть визначатись актами приватно-правових галузей права, зокрема цивільного права). Порушення суб'єктивних прав не завжди тягне звернення до адміністративного суду, навіть при наявності зазначених умов, оскільки особа може скористатись передбаченими законодавством способами досудового порядку врегулювання спору, зокрема – через звернення до адміністративного оскарження.

Перспективами подальшого розвитку законодавства є розвиток формальних вимог, а також рекомендацій щодо обґрунтування звернень до адміністративного суду (позовної заяви, апеляційної та касаційної скарги, заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами).

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-судове процесуальне право України : підручник / За заг. ред. Л.В. Лущенка. Х.: Право, 2024. 696 с.
2. Смокович М.І., Бевзенко В.М. Адміністративний процес України: теорія і практика / Ред. В.М. Бевзенко. Київ, ВД «Дакор», 2021. 1204 с.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.09.24 р. у справі № 990/220/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121958756> (дата звернення: 16.11.25 р.).

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 31.01.25 р. у справі № 300/4060/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124846911> (дата звернення: 16.11.25 р.).
5. Лученко Д.В. Інститут оскарження в адміністративному праві: дис. ... д.ю.н.: 12.00.07. Харків, 2017. 457 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0518U000454/> (дата звернення: 17.11.25 р.).
6. Поворознюк М.І. Адміністративний позов як засіб реалізації прав громадян на судовий захист в публічно-правових відносинах : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Київ, 2019. 258 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0419U004628/> (дата звернення: 02.11.25 р.).
7. Коровченко С.В. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Ужгород, 2025. 223 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0425U000103/> (дата звернення: 19.11.25 р.).
8. Організація судових та правоохоронних органів: підручник. За ред. І.Є. Марочкіна. Х.: Право, 2013. 448 с.
9. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Х.: Право, 2016. Т. 3. Загальна теорія права. Редкол.: О.В. Петришин (голова) та ін. 2017. 952 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 29.01.19 р. у справі № 826/10853/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79528515> (дата звернення: 16.11.25 р.).
12. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 09.09.2005 – 2005 р., № 35, / 35-36, 37 /, стор. 1358, стаття 446.
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Судової палати в адміністративних справах від 24.11.15 р. у справі № П/800/259/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54398764> (дата звернення: 16.11.25 р.).
14. Заєць О.В. Адміністративні процедури порушення справи адміністративної юрисдикції : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07 ; НУДПСУ. Ірпінь, 2014. 201 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0414U004191/> (дата звернення: 16.11.25 р.).
15. Звірко О.Є., Осіпова О.О. Доктринальні аспекти оптимізації адміністративного судочинства в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 120-125.
16. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних із війною (рішення, внесені до ЄДРСР з лютого 2022 року по вересень 2024 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Daigest_sud_prakt_VS_spravi_vijna.pdf (дата звернення: 06.06.25 р.).
17. Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights Right to an effective remedy Updated on 28 February 2025. URL: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide art 13 eng> (дата звернення: 05.06.2025 р.).
18. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 08.10.2004 – 2004 р., № 40, / 40-42 /, стор. 1530, стаття 492.
19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.10.22 р. у справі № 183/4196/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107140909> (дата звернення: 17.11.25 р.).
20. Сідей Я.Я. Адміністративна юрисдикція судів загальної компетенції першої інстанції (на матеріалах судової практики) : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. УжНУ. Ужгород, 2018. 192 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0418U003839/> (дата звернення: 17.06.25 р.).
21. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 17.11.2023 – 2023 р., № 15, стор. 5, стаття 50.
22. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 44–49.
23. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Урядовий кур'єр* : офіційне видання від 23.03.2016 – № 55.
24. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 03.10.2003 – 2003 р., № 40, стаття 356.
25. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування,

прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. *Голос України* : офіційне видання від 17.01.1995.

26. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 23.09.24 р. у справі № 640/12712/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121802453> (дата звернення: 16.11.25 р.).

27. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 15.04.25 р. у справі № 520/11070/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126626971> (дата звернення: 16.11.25 р.).

28. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 16.01.2015 – 2015 р., / № 2-3 /, стор. 54, стаття 12.

29. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. X.: Право, 2016. Т. 19. *Кримінальний процес, судустрій, прокуратура та адвокатура*. Редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін. 2020. 960 с.

30. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України* : офіційне видання від 01.09.2017 – 2017 р., № 35, стор. 6, стаття 376.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025